

BİLİM

NEDEN

BURADA

DEĞİL?

İSKENDER

ÖKSÜZ

**MILLİ
DÜŞÜNCE**

Bilim neden burada değil de orada?

İskender Öksüz

Bayramı geride bıraktık. Yarın hafta başlıyor. Tatile biraz daha tutunabilmek adına bu yazıma bir bilmece ile başlayayım: Ellerinizi bu heykeldeki gibi yapabilir misiniz?

Fotoğrafta gördüğünüz eser, Rodin'in *Katedral* adını verdiği, eller heykelidir. Hani şu *Düşünen Adam*'ını Bakırköy'e diktiğimiz Auguste Rodin. 1981'de eşim Işınsu'yla Paris'teki Rodin müzesini gezmiş ve bu elleri pek sevmiştik. Oğlum Murathan da bize heykelin bir reproduksiyonunu alıp hediye etti.

Bir gün heykelin seyrine dalmışken iki elimi ondaki gibi yapayım dedim. Birini sardım, ötekini çözdüm, bir türlü başaramadım. Siz de deneyin bakalım...

Dalgın seyirden çıkıp dikkatle bakınca iki elin de sağ el olduğunu fark ettim. İki el homokiral (homoaynı; kiral-elli). "Furkan Öztürk ne yaptı?" başlıklı geçen Cuma yazımda anlattığım konu. Öztürk, hayatın temel moleküllerinin niçin hep "aynı elli" olduğunu bulmuştu.

Beyinler gidiyor allı yeşilli

Bir dostum, Gülcan Havva Eraslan, [Gülcan Havva Eraslan](#), Twitter'de o yazımdan bahsederken şöyle demiş: "*Türkiye yine yetiştirdiği genç ve parlak bir 'beynini' daha ABD'ye kaptırdı. Millî geleceğimiz olan gençlere Türkiye'de bilim yaptırılmamanın içimde buruk bir hüznüyle...*"

Eraslan şikâyetinde ve duygularında yalnız değil. Sık sık sorduğumuz, dertlendiğimiz bir konu bu. Furkan Öztürk neden Harvard'da? Aziz Sancar niçin Kuzey Karolina'da? Daron Acemoğlu niçin MIT'de?

Aslında doğru soru, "Neden ordalar?" değil. Doğru soru, "Neden oralarda yapılanlar burada yapılmıyor?". Bu sorunun birden çok cevabı var. Bütün cevapları tek kelimeyle özetleyebilirsiniz: Ortam! Ancak ortam diye cevaplamak, biraz da sorudan kaçmak oluyor? Hangi ortam? Bu ortamı o ortama çevirmek için ne yapmak gerekir?

Bizde neden olmuyor?

Biraz bakınca yüzeyde dahi bazı sebepler görebilirsiniz. Anadolu Ajansı'nın Furkan Öztürk'le röportajında bir de fotoğraf vardı. Resimde, Öztürk'ün yanında yaşlı bir akademisyen oturuyordu, Matthew Stanley Meselson. Prof. Meselson, Prof. Robert Stahl'la birlikte, DNA'nın kendi kendini kopyalama mekanizmasını açıklayan bilim adamı. Şimdi 93 yaşında ve hâlâ hoca, hâlâ Harvard'da. "*Bu yaşa kadar yaşadığıma memnunum; bu keşfi görmek nasip oldu.*" diyor. Mesela bu bizde mümkün mü? Biz onu 67 yaşında, yaş haddinden emekli ederdik. Memur değil mi, memur. Tamam, o da memurluğunu bilsin, gençlere yer açsın. Öyle ya arkadan binlerce o kalitede bilim adamı geliyor. Türkiye'de bini bir para. "Yok, öyle değil." diyene "Elitist!" deriz.

Memleketi idare etmek ne demek? İşte şurada şu kadar "kadro" var. Burada da bu kadar insan. Al o insanları bu kadrolara yerleştir. İktidar sende, seçim hakkı da sende. Zaten niçin iktidar olunur? Bunun için. Ve tabii, bizimkileri yerleştirirsin. 65 yaşındakileri de emekli edersin. (Üniversitede iki yıl torpil geçiyoruz, orada 67.) Yer açılsın. Açılmazsa başka metotlar var: Bir ay içinde emekliliğini isteyenlere, iki kat emeklilik ikramiyesi veriyoruz. İstemeyenleri bir yerlere tayin edeceğiz!.. Epey gördük bu uygulamaları.

Benim doktora yaptığım Yale'de, Sinanoğlu'nun odasının hemen yanında, 1903 doğumlu Lars Onsager otururdu. 1972'ye kadar da orada oturdu. Benim doktorayı bitirdiğim yıl, 1968'de, Nobel aldı.

Furkan Öztürk'e bir başka engel: Bakınız, kendisi fizik mezunu. Çalıştığı alan yaşamın temel moleküllerinin, RNA, DNA'nın niçin "aynı elli" olduğu. Olmaz efendim, olmaz! Böyle doktora falan alamaz! Biyoloji mezunu olması gerekir veya biyokimya.

Gerçek ne? Gerçek, bilimlerin aralarında aşılmaz duvarlar bulunmadığı; birçok konuda alanların birbiriyle örtüştüğü. Bu birleşmeye, consilience-uzlaşma deniyor. Yalnız biyoloji, fizik, kimya değil, mesela genetik, psikoloji ve sosyoloji; evet yanlış okumadınız sosyoloji, birlikte bilgi keşfediyor.

Bilimler birleşir biz ayırırız

Daha da enteresanı, büyük keşiflerin birkaç bilimin örtüştüğü alanlardan çıkması. Biyokimya ve fizik gibi. Ben, Ankara Kimya Mühendisleri Odası Başkanı da olan bir öğrencime, kimya mühendislerinin hangi işlerde çalıştığını araştıracağı, bir tez yaptırmaya kalktım. Yönetimden itiraz geldi. Efendim bu istatistiğin konusuymuş. Neyse o engeli aştık ve güzel bir tez oldu. Şimdi o kurallar daha da katılaştı. Bugün olsa yapamazdım. Felsefe okumadığım için Bilim Felsefesi dersi vermem de mümkün olmadı... Bilim felsefesinin büyük isimlerinden Kuhn, felsefe değil fizik mezunu. Harvard'da küçük rütbeli bir öğretim elemanı iken (junior fellow), üç yıl boyunca içinde yaşadığı özgürlük ortamı sayesinde fizikten tarih ve felsefeye açılabilirdiğini söylüyor. Bunu, devrim yapan kitabı, *Bilimde Devrimlerin Yapısı*'nin ikinci baskısının giriş bölümünde yazmış. Yukarıda sözünü ettiğim Meselson'un kabahati daha da büyük. Üniversitede tarih ve edebiyat okumuş, lisansı bunlardan. Nihayet, belki de en beter örnek, Kuantum Teorisi'nin babası Heisenberg; hani belirsizlik-muayyeniyetsizlik ilkesi vardır ya onun Heisenberg'i... O da fizikçi değil kimyacı.

Sizi gidi sapkınlar sizi. Bizde olsa hiç birine göz açtırmazdık.

Latife latif gerek... Niçin burada olmuyor sorusunun cevabı değil bunlar. Başka her şey yolunda olsa da bir tek bunlar kalsaydı... Bunlar tek başına işi epey bozardı ama herhâlde birileri "Yahu ne yapıyoruz biz!" deyip düzeltirdi. "Neden bizde olmuyor?"un cevabı daha derinlerde.